

มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองการทำงานของผู้ต้องขัง

ปาริมา คงสุจริต*

รองศาสตราจารย์ ดร. ธาณี วรรณทรัพย์**

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุกมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับเปลี่ยน บำบัด ฟื้นฟู และแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถดำรงชีวิตในอนาคตได้ โดยปราศจากการกระทำความผิดซ้ำอีก และเพื่อเป็นการป้องกันสังคม โดยมีหลักการที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมคุณค่าให้แก่ตัวผู้ต้องขัง รวมถึงความสามารถ ความคิด และการกระทำเพื่อให้สอดคล้องกับจุดต่อหรือของบกพร่องของแต่ละบุคคล ซึ่งการให้ผู้ต้องขังทำงาน และฝึกวิชาชีพในระหว่างที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำก็เป็นการแก้ไขปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของผู้ต้องขังได้ตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ หากในระหว่างบังคับโทษผู้ต้องขัง ได้รับการฝึกอบรมที่ดี เมื่อพ้นโทษออกมาแล้วผู้ต้องขังนั้นก็สามารที่จะนำความรู้ความสามารถที่ได้รับจากการฝึกฝนภายในเรือนจำออกมาใช้ประโยชน์ หรือยึดเป็นอาชีพได้ โดยไม่ต้องกลับไปกระทำความผิดกฎหมายอีก และมีความภูมิใจในความรู้ความสามารถและเห็นคุณค่าของตนเอง แต่ในปัจจุบันการให้ผู้ต้องขังทำงานของไทยกลับพบว่าลักษณะงานที่ให้ผู้ต้องขังทำหรือฝึกวิชาชีพ นั้นยังไม่ก่อให้เกิดผู้ต้องขังมีทักษะ ความชำนาญ ในด้านการประกอบอาชีพเท่าที่ควร ส่งผลให้เกิดปัญหาการว่างงานหลังจากการปล่อยตัวตามมา อีกทั้งบทบัญญัติของกฎหมายในการคุ้มครอง สิทธิการทำงานของผู้ต้องขังในบางส่วนมิได้มีความสอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับ ปฏิบัติ ต่อนักโทษซึ่งเป็นหลักสากล และยังคงมีความบกพร่องหากเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของ กฎหมายต่างประเทศ

สำหรับในต่างประเทศ เช่น ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี การทำงานของผู้ต้องขังนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการฝึกอาชีพอันจะสามารถยึดประกอบเป็นอาชีพหลัก ภายหลังจากการปล่อยตัวได้ โดยผู้ต้องขังมีหน้าที่ต้องทำงาน ทำกิจกรรมบำบัดด้วยการทำงาน หรือทำกิจกรรมอื่นที่ได้รับมอบหมาย โดยการทำงานจะแยกตามความรู้ ความสามารถ ความถนัด และ ความสนใจของผู้ต้องขังเป็นเกณฑ์ รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังมีสิทธิเลือกทำงาน ฝึก วิชาชีพ หรือการอบรมอาชีพเพิ่มเติมนอกเรือนจำได้อย่างอิสระได้ ส่วนในเรื่องค่าตอบแทนจาก การทำงานนั้น ผู้ต้องขังที่ทำงานพึงมีสิทธิที่ได้รับค่าตอบแทนตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน

* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

** ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ส่วนของประเทศญี่ปุ่นได้มีการจัดระบบอุตสาหกรรมในเรือนจำ มีการฝึกวิชาชีพและการให้ทำงานซึ่งเป็นจุดเด่นของงานราชทัณฑ์ญี่ปุ่น ถือเป็นมาตรการที่สำคัญในการปฏิบัติการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง โดยเล็งเห็นว่าการทำงานหนักจะช่วยให้ผู้ต้องขังมีจิตใจที่รักษาระเบียบวินัย ได้รับความรู้และทักษะในด้านวิชาชีพที่เป็นประโยชน์ ถ้าไรที่ได้จากการทำงานจะตกเป็นของรัฐ ส่วนผู้ต้องขังจะได้เป็นเงินรางวัลตอบแทนโดยไม่มีค่าจ้าง สำหรับการทำงานภายนอกเรือนจำจะเน้นการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่มีทั้งรัฐเป็นผู้ดำเนินการ และภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้ต้องขังได้รับการยอมรับชุมชน และสามารถเข้าสู่สังคมได้อีกครั้ง

ในส่วนของประเทศอังกฤษการทำงานจะเป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ รวมทั้งการจ้างงานในเรือนจำอันเป็นคำสั่งให้กับผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นวิธีการช่วยเหลือเบื้องต้นในการสงเคราะห์ผู้ต้องขังในการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงพฤติกรรมสั้ย เพื่อการกลับคืนสู่สังคมปกติต่อไป ซึ่งจะเป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของผู้กระทำความผิด การทำงานหรือฝึกวิชาชีพของผู้ต้องขัง มีทั้งในระบบอุตสาหกรรมและทำงานภาคเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังมีการทำงานภายนอกเรือนจำซึ่งผู้ต้องขังบางส่วนจะได้รับอนุญาตให้ปล่อยตัวโดยมีใบอนุญาตชั่วคราว (ROTL) จากเรือนจำเพื่อรับรองการทำงานภายนอกเรือนจำอีกด้วย

ด้วยเหตุนี้จึงควรมีการจัดตั้งเรือนจำสำหรับฝึกวิชาชีพโดยเฉพาะขึ้นตามความเหมาะสมหรือบริบทของสภาพพื้นที่ ซึ่งเป็นการสร้างงานและสร้างวิชาชีพให้แก่ผู้ต้องขัง สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประกอบอาชีพได้หลังจากการปล่อยตัวได้ รวมทั้งปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายในเรื่องการทำงานของผู้ต้องขังให้พัฒนาในรูปแบบที่ดีขึ้น เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ทางสังคมในปัจจุบัน ความสอดคล้องข้อกำหนดมาตรฐานกับขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อนักโทษอันเป็นหลักสากล รวมทั้งให้ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ และให้ต้องตามวัตถุประสงค์บังคับโทษทางอาญาอย่างแท้จริง

1. บทนำ

การบังคับโทษจำคุกเป็นมาตรการทางกฎหมายเพื่อปกป้องคุ้มครองสังคม เพื่อจำกัดขอบเขตความประพฤติของคนในสังคมให้รักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนและให้เกิดความมั่นใจแก่สังคม โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กำกับดูแลให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตามกฎหมาย หากผู้ใดฝ่าฝืนจะได้รับโทษ ให้ผู้ที่ฝ่าฝืนนั้นได้รับผลร้ายมากกว่าผลดีที่ตนคาดหวังจากการกระทำโดยเป็นหน้าที่รัฐจะเป็นผู้ทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายจัดการให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้าย อันเป็นรูปแบบหนึ่งของการป้องกันสังคมจากผู้กระทำความผิด

วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุกในสมัยใหม่หรือการทำให้ผู้ที่ต้องคำพิพากษาให้ถูกลงโทษจำคุกนั้น ก็เพื่อมุ่งที่จะปรับเปลี่ยนมาเป็นบำบัดฟื้นฟูหรือแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดกฎหมาย โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1) เพื่อให้ผู้ต้องขังมีการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

2) เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม กล่าวคือ แยกตัวบุคคลที่กระทำความผิดออกจากสังคมเพื่อให้คนทั่วไปในสังคมมีความรู้สึกปลอดภัย และเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมชั่วร้ายให้กลับเป็นคนดีในสังคม

3) เพื่อปรับปรุง แก้ไข บำบัดพฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย และเพื่อไม่ให้กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

การให้ผู้ต้องขังทำงานหรือฝึกอาชีพ รวมถึงการให้ผู้ต้องขังออกไปทำงานสาธารณะก็ถือเป็นวิธีปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอย่างหนึ่ง นอกเหนือจากการลงโทษผู้ต้องขังนั้น ซึ่งการให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสฝึกอาชีพและมีงานทำในระหว่างที่ผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำย่อมเป็นประโยชน์แก่ตัวผู้ต้องขังโดยตรงอยู่แล้ว เนื่องจากการถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำซึ่งแยกออกจากสังคมปกติย่อมจะทำให้ผู้ต้องขังมีความเครียดอย่างมาก ด้วยชีวิตสภาพความเป็นอยู่ภายในเรือนจำที่แออัด เป็นสังคมแคบ ๆ ที่มีแต่ผู้กระทำความผิดมาอยู่รวมกัน จึงมีความจำเป็นต้องหันเหบุคคลเหล่านี้ให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ รวมถึงการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แทนการมุ่งกระทำในสิ่งที่ผิดกฎหมาย ดังนั้น การฝึกอบรม การฝึกอาชีพ การมอบหมายงานให้ผู้ต้องขังรับผิดชอบโดยมีผลประโยชน์เป็นสิ่งตอบแทนจึงเป็นการให้ผู้ต้องขังได้มีความรู้ ความสามารถติดตัว และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ อีกทั้งยังเป็นการจูงใจให้ผู้ต้องขังหันมากระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่ผิดกฎหมาย อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องขังหลังจากได้รับการปล่อยตัว

จากการศึกษากระบวนการบังคับโทษในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีซึ่งเป็นประเทศที่มีระบบกฎหมายซีวิลลอว์เช่นเดียวกับประเทศไทย พบว่า การให้ผู้ต้องขังทำงานนั้น ถือว่าเป็นหัวใจหลักของกระบวนการบังคับโทษทางอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งการให้ผู้ต้องขังทำงานหรือการฝึกวิชาชีพนั้นเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่สามารถทำให้ผู้ต้องขังกลับคืนสู่สังคมและดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติอยู่ร่วมกับบุคคลในทั่วไปได้ อันเป็นภารกิจหลักของการบังคับโทษเพื่อให้ผู้ต้องขังมีความรับผิดชอบทางสังคม ไม่หวนกลับมากระทำความผิดอาญาซ้ำ และนอกจากนี้การดำเนินการเกี่ยวกับการบังคับโทษมิใช่มุ่งถึงแต่การจำกัดเสรีภาพของผู้ต้องขังแต่จะต้องกระทำเพื่อช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังสามารถกลับมาใช้ชีวิตที่มีเสรีภาพหลังจากการพ้นโทษได้ โดยกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและวิธีการบังคับเพื่อความปลอดภัยที่จำกัดเสรีภาพ ค.ศ.1796 มาตรา 37 ได้กำหนดถึงวัตถุประสงค์ที่ให้ผู้ต้องขังทำงานไว้ว่าการทำงาน กิจกรรมที่ใช้การทำงานเพื่อบำบัด การศึกษาอบรมและการศึกษาอบรมเพิ่มเติมจะต้องตอบสนองโดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถที่จะทำงาน สามารถที่จะถือเป็นอาชีพ หรือสามารถยึดเป็นอาชีพหลังการปล่อยตัวได้

¹ From *Strafvollzug* (5.Auflage) (p.179), By Kaiser/Schöch, 2003, Germany:UTB.

ลักษณะของงานแบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ (มาตรา 37) คือ

1) งานที่มีรายได้ เป็นลักษณะงานที่ให้ความสำคัญกับการจัดให้ผู้ต้องขังทำงานที่เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยคำนึงถึงความสามารถ ความสำเร็จของงาน และความสนใจของผู้ต้องขัง และละเว้นการทำงานที่ไม่เกิดประโยชน์

2) งานอื่น ที่เป็นลักษณะงานนอกเหนือจาก (1)

3) งานที่เป็นการบำบัดรักษา เป็นลักษณะงานสำหรับผู้ต้องขังที่ไม่สามารถทำงานที่มีรายได้ จึงต้องให้ผู้ต้องขังนั้นทำงานที่เป็นการบำบัดรักษาแทน สำหรับการมอบหมายงานให้ผู้ต้องขังเหล่านี้ ไม่ได้กำหนดเพื่อมุมมองทางผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ แต่เป็นมุมมองในทางด้านการศึกษาและการอบรมรักษา

โดยในการมอบหมายงานในแต่ละครั้งจะมีการกำหนดรายละเอียดของการทำงานและการอบรมไว้ รวมทั้งคำนึงถึงประเภทของความสัมพันธ์ในการจ้างงานด้วย² โดยผู้ต้องขังมีหน้าที่ต้องทำงาน ทำกิจกรรมบำบัดด้วยการทำงาน หรือทำกิจกรรมอื่นที่ได้รับมอบหมาย ในการทำงานนั้นผู้ต้องขังจะต้องอยู่ในฐานะที่จะทำได้ เมื่อสภาพของร่างกายเอื้ออำนวย โดยการทำงานจะแยกตามความรู้ ความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้ต้องขังเป็นหลัก³ รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังมีสิทธิเลือกทำงาน ฝึกวิชาชีพ หรือการอบรมอาชีพเพิ่มเติมนอกเรือนจำได้อย่างอิสระได้นอกจากนี้ในใบรับรองการจบศึกษา หรือการศึกษาเพิ่มเติมจะต้องไม่ระบุว่าจบหลักสูตรในระหว่างที่ถูกต้องขัง ผู้ต้องขังจะต้องได้รับอนุญาตให้มีสิทธิเลือกทำงาน ฝึกวิชาชีพ หรือการอบรมอาชีพเพิ่มเติมนอกเรือนจำได้อย่างอิสระ เมื่อสิ่งเหล่านี้อยู่ในกรอบของแผนการบังคับโทษที่ตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีความสามารถทำ ถือ หรือยึดเป็นอาชีพภายหลังการปล่อยตัวและไม่ขัดต่อเหตุผลพิเศษของการบังคับโทษ ผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้ทำงานด้วยตนเองได้⁴ โดยการทำงานด้วยตนเองหรือการทำงานอย่างอิสระภายนอกเรือนจำจะเกิดขึ้นต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังจะต้องไม่มีพฤติการณ์ที่จะหลบหนี หรือจะใช้การผ่อนปรนบังคับโทษนั้นไปกระทำความผิดอาญา โดยผู้ต้องขังจะเป็นผู้ทำสัญญาจ้างงาน หรือการฝึกงานเป็นลายลักษณ์อักษรกับนายจ้างเอง⁵ ส่วนในใบรับรองการจบศึกษา หรือการศึกษาเพิ่มเติมจะต้องไม่ปรากฏข้อความว่าเป็นความสำเร็จในระหว่างการคุมขังของผู้ได้รับ⁶

ในเรื่องค่าตอบแทนการทำงาน ผู้ต้องขังที่ทำงานพึงมีสิทธิที่ได้รับค่าตอบแทนการทำงานตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน ซึ่งค่าตอบแทนการทำงานอาจคิดตามผลงานของผู้ต้องขัง

² *Strafvollzug* (p.185). Op.cit.

³ *StVollzG* § 37

⁴ *StVollzG* § 39 อ้างถึงใน ธาณี วรรักษ์, 2555, *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น.117), กรุงเทพฯ:วิญญูชน.

⁵ *Strafvollzug*. Loc.cit.

⁶ *StVollzG* § 40

และตามลักษณะของงานก็ได้ ให้แจ้งค่าตอบแทนการทำงานเป็นหนังสือให้ผู้ต้องขังทราบ⁷ ส่วนผู้ต้องขังที่ได้รับอนุญาตให้ทำงานอย่างอิสระภายนอกเรือนจำตามมาตรา 39 จะไม่อยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งมาตรา 43 กล่าวคือ ผู้ต้องขังดังกล่าวจะได้รับค่าตอบแทนเต็มตามจำนวนที่กำหนดไว้ตามสัญญาจ้างแรงงานทั่วไปที่ได้ตกลงกับนายจ้าง⁸

ส่วนกระบวนการบังคับโทษในประเทศญี่ปุ่น การให้ผู้ต้องขังทำงานหรือฝึกวิชาชีพนั้น เป็นกิจกรรมหลัก ซึ่งการให้ผู้ต้องขังทำงานถือเป็นมาตรการที่สำคัญในการปฏิบัติเพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง ซึ่งมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ

- 1) เพื่อให้ผู้ต้องขังมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี
- 2) เพื่อให้ผู้ต้องขังมีความตั้งใจที่จะทำงาน
- 3) เพื่อปลูกฝังความมีระเบียบวินัยและจิตสำนึกเกี่ยวกับกฎระเบียบและความรับผิดชอบในการที่จะให้ความร่วมมือกับผู้อื่น

- 4) เพื่อให้มีความรู้และทักษะความชำนาญในอาชีพ

- 5) เพื่อเป็นการส่งเสริมให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ ภายหลังจากพ้นโทษแล้ว

ส่วนของประเทศญี่ปุ่นได้มีการจัดระบบอุตสาหกรรมในเรือนจำ มีการฝึกวิชาชีพและการให้ทำงาน⁹ ซึ่งเป็นจุดเด่นของงานราชทัณฑ์ญี่ปุ่น การอบรมและฝึกอาชีพให้กับผู้ต้องขังวัยหนุ่มซึ่งกฎหมายจะบัญญัติบังคับโดยแสดงในคำพิพากษาของศาลให้ต้องทำงานด้วยหรือไม่ ซึ่งมักกำหนดให้ทำงานเป็นผู้ต้องขังส่วนใหญ่ เล็งเห็นว่าการทำงานหนักจะช่วยทำให้ผู้ต้องขังมีจิตใจที่รักษาระเบียบวินัย ได้รับความรู้และประสบการณ์ ผู้ต้องขังทำงานสัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 8 ชั่วโมง หรือ 40 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ มีวันหยุด 2 วัน กำไรที่ได้จากการทำงานเป็นของรัฐ ผู้ต้องขังจะได้เป็นเงินรางวัลตอบแทน ไม่มีค่าจ้าง¹⁰

โดยการจัดระบบอุตสาหกรรมในเรือนจำหรือการจัดระบบโรงงานอุตสาหกรรม (Prison Industry) โดยเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในเรือนจำ ซึ่งเท่ากับการเสริมต่อการฝึกวิชาชีพให้ผู้ต้องขัง นอกจากนั้นยังมีส่วนช่วยในด้านการรับตัวผู้ต้องขังที่มีความชำนาญเข้าทำงานต่อไปในโรงงานอุตสาหกรรมภายหลังที่พ้นโทษแล้ว การราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นได้รับความร่วมมืออย่างดีจากพวกเอกชน เพราะเห็นว่าทำให้รัฐประหยัดค่าใช้จ่ายในการฝึก

⁷ StVollzG § 43 (อ้างถึงใน ธานี วรรภัทร์, 2555, น.118).

⁸ Eine geringfügige untertarifliche Vergütung kann akzeptiert werden, einer erheblichen Unterschreitung (z. B. 30% unter Tariflohn) darf die Vollzugsbehörde aber nicht zustimmen (OLG Hamm ZfStrVo 1988, 110ff.). (As cited in Kaiser/SchÖch, 2003, p.189).

⁹ The Prison Law. Article 24-28

¹⁰ “กฎหมายบังคับโทษจำคุกในประเทศญี่ปุ่น”, โดย ธานี วรรภัทร์, 2549, มิถุนายน, *บทบัญญัติ*, 62(2), น.100.

ช่างฝีมือและกรมราชทัณฑ์ก็ไม่ต้องกังวลกับการตลาดจำหน่ายสินค้าที่ผลิตขึ้นมาได้¹¹ นอกจากนี้ในการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังจะได้รับใบประกาศนียบัตรหรือใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเมื่อสำเร็จตามหลักสูตรด้วย ส่วนอีกรูปแบบหนึ่ง คือ รัฐให้เอกชนผู้ทำสัญญาเป็นผู้จัดหาวัสดุุดิบและสิ่งจำเป็นอื่น ๆ ในการผลิตทั้งหมด โดยจะต้องจ่ายเงินให้รัฐสำหรับค่าจ้างแรงงานผู้ต้องขัง¹²

สำหรับผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากการอุตสาหกรรมในเรือนจำ จะมีองค์กรที่มีชื่อเรียกว่า Japanese Correctional Association (JCA) เพื่อทำหน้าที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากฝีมือของผู้ต้องขัง โดยมีตราสินค้าว่า “CAPIC”¹³

การฝึกวิชาชีพ (Vocational Training) เนื่องจากวัตถุประสงค์ประการหนึ่งของการให้ผู้ต้องขังทำงานในเรือนจำ ก็คือ การจัดให้ผู้ต้องขังได้รับทักษะและความรู้ทางด้านอาชีพ

ซึ่งในการฝึกวิชาชีพ (Vocational Training) ดำเนินการภายในเรือนจำ 3 รูปแบบได้แก่¹⁴

1) การฝึกพื้นฐานทางวิชาชีพแบบเร่งรัด โดยศูนย์ฝึกวิชาชีพทั่วไป (General Vocational Training Center) ทำการฝึกพื้นฐานทางวิชาชีพแบบเร่งรัดให้กับนักโทษที่เข้าเรือนจำใหม่ ๆ ซึ่งได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินการจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน ผู้ต้องขังที่สำเร็จหลักสูตร การฝึกวิชาชีพในเรือนจำดังกล่าวจะได้รับใบประกาศนียบัตรจากอธิบดีกรมพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงแรงงาน

2) การฝึกอบรมวิชาชีพเฉพาะด้าน โดยสถาบันฝึกวิชาชีพ (Concentrated Vocational Training Institute) โดยคัดเลือกผู้ต้องขังของแต่ละเรือนจำในส่วนภูมิภาคเข้ามาฝึกวิชาชีพเฉพาะด้าน

3) การฝึกอบรมตามงบประมาณของรัฐ จะมีการกระทำเป็นครั้งคราวตามนโยบายและงบประมาณ โดยการคัดเลือกผู้ต้องขังเข้ารับการอบรม

ส่วนการทำงานภายนอกเรือนจำนั้น (Prison Camps Outside) โรงงานบางแห่งจะเปิดภายนอกเรือนจำมีทั้งรูปแบบที่รัฐเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ โดยผู้ต้องขังจะทำงานและพักอาศัยอยู่ในนั้น ส่วนอีกรูปแบบหนึ่ง คือ ให้ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการสำหรับในรูปแบบนี้ผู้ต้องขังจะต้องเดินทางจากเรือนจำไปยังโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งอยู่ภายนอกเรือนจำแบบเข้าไปเย็นกลับในทุก ๆ วัน หรือ อาจจะทำให้ผู้ต้องขังพักอาศัยอยู่ในหอพักซึ่งติดต่อกับโรงงานอุตสาหกรรมนั้นก็ได้ สำหรับการออกไปทำงานภายนอกเรือนจำของผู้ต้องขังนั้น จะต้องได้รับ

¹¹ จาก นักโทษเด็ดขาดกับสิทธิทางกฎหมาย (น.154), โดย วราภรณ์ สุจริตกุล, 2539, กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

¹² จาก งานราชทัณฑ์เปรียบเทียบ:มาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง (น.35-36), โดย กลุ่มงานพัฒนาระบบการพัฒนาพฤตินิสัย สำนักวิจัยและพัฒนากระบวนการราชทัณฑ์, 2551, นนทบุรี:กรมราชทัณฑ์.

¹³ แหล่งเดิม.

¹⁴ การบังคับโทษจำคุกในประเทศญี่ปุ่น (น.101). เล่มเดิม.

ความช่วยเหลือ และความเข้าใจจากชุมชนที่ดีเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการยอมรับชุมชน และสามารถเข้าสู่สังคมได้อีกครั้ง¹⁵

ส่วนกระบวนการบังคับโทษในประเทศอังกฤษ ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการกำหนดกฎเกณฑ์ และเป็นเครื่องมือในการกำหนดกฎเกณฑ์ และเป็นกรอบแนวทางต่าง ๆ มีจุดมุ่งหมายตามหลักเกณฑ์พื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมถึงการทำงานของผู้ต้องขังหรือการจ้างงานในเรือนจำอันเป็นคำสั่งให้กับผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นวิธีการช่วยเหลือเบื้องต้นในการสงเคราะห์ผู้ต้องขังในการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงพฤติกรรม เพื่อการกลับคืนสู่สังคมปกติต่อไป ซึ่งจะเป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของผู้กระทำความผิดในการทำงานของผู้ต้องขังมิได้มีข้อกำหนดที่ต้องอบรมก่อน ผู้ต้องขังจำนวนมากสามารถทำงานได้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานการผลิตงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ในเรือนจำหรือทำงานที่เกี่ยวกับการเกษตร สำหรับผู้ต้องขังที่ไม่สามารถทำงานได้จะถูกนำไปฝึกอาชีพก่อนส่งไปช่วยงานในสถานพยาบาล หรือโอนย้ายไปยังเรือนจำหรือเข้าอบรมตามโปรแกรมการศึกษาความประพฤติโดยอาจารย์ท้องถิ่นและความร่วมมือของสถาบันการศึกษา¹⁶

ในการทำงานหรือฝึกวิชาชีพของผู้ต้องขัง มีทั้งในระบบอุตสาหกรรมและทำงานภาคเกษตรกรรม เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ช่างเฟอร์นิเจอร์ ตลอดจนการเลี้ยงวัวเนื้อ วัวนม และปลูกพืชสินค้าจากการฝึกวิชาชีพสามารถขายให้ประชาชนทั่วไปได้ นอกจากนี้งานราชทัณฑ์จะขยายการทำงานของผู้ต้องขังให้มากขึ้น เพื่อจะนำรายได้จากการขายสินค้าไปชดเชยค่าเสียหายให้ผู้เสียหายในโรงงานอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ ได้ให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสเข้าร่วมทำงานด้วยเท่าที่ผ่านมานั้นนับได้ว่าประสบความสำเร็จไปได้ด้วยดี โดยการมีข้อตกลงร่วมกันระหว่างสมาคมราชทัณฑ์ของประเทศอังกฤษ (Prison Officer Association) และสหภาพการค้าสาธารณะ (Public Commercial Service Union) ในเรื่องของการเป็นหุ้นส่วน การปรับปรุงพัฒนามาตรฐานและในเรื่องของค่าจ้างแรงงาน¹⁷

โดยการทำงานของผู้ต้องขังในประเทศอังกฤษแบ่งออกเป็น 4 ประเภท¹⁸

1) การทำงานสำหรับตลาดภายใน ประกอบด้วย การผลิตที่มีความซับซ้อนหรือความยาก เช่น งานเสื้อผ้า งานกรอบหน้าต่าง งานพลาสติก และงานไฟฟ้า

¹⁵ *The Community-based Treatment of Offender in Japan*. By Rehabilitation bureau, 2000, Tokyo: Rehabilitation bureau. (อ้างถึงใน กลุ่มงานพัฒนาระบบการพัฒนาพฤติกรรม สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์, 2551, น.36).

¹⁶ *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (น.119). เล่มเดิม.

¹⁷ *Annual Report and Accounts April 2005-March 2006*, By HM Prison service, 2006, London:TheStation Office Limited. (อ้างถึงใน กลุ่มงานพัฒนาระบบการพัฒนาพฤติกรรม สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์, 2551, น.22).

¹⁸ From *Rehabilitation of Prisoners* (pp.56-57), By The House of Commons Home Affairs Committee, 2004-2005, London:The Stationery Office Limited.

2) การทำงานในการบำรุงรักษาและการบริการในเรือนจำ ประกอบด้วย การทำความสะอาดห้องขัง และบริเวณโดยรอบ และการทำงานในโรงครัวหรือโรงซักgrid

3) การทำงานสำหรับผู้รับเหมาภายนอก เช่น บรรจุของจดหมาย และประกอบชิ้นส่วนเกี่ยวกับไฟฟ้า และการผสมพันธุ์สัตว์

4) การทำงานเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ เช่นการดำเนินการเกี่ยวกับสวนที่ปลูกไม้ขายรวมทั้งการบำรุงรักษาด้วย

ส่วนการทำงานภายนอกเรือนจำนั้น ผู้ต้องขังบางส่วนจะได้รับอนุญาตให้ปล่อยตัวโดยมีใบอนุญาตชั่วคราว (ROTL) จากเรือนจำเพื่อรับรองการทำงานภายนอกเรือนจำ ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนถ่ายการดูแลผู้ต้องขังจากเรือนจำไปสู่ชุมชน ใบอนุญาตนั้นมีกำหนดระยะเวลาในการอนุญาตเพื่อให้ผู้ต้องขังกลับมายังเรือนจำเมื่อสิ้นสุดการทำงานในหนึ่งวัน โดยทั่วไปใบอนุญาตชั่วคราว (ROTL) นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เฉพาะเรือนจำเปิด และเรือนจำกึ่งเปิด และไปยังหน่วยงานที่กำกับการณ์ฐานใหม่ในเรือนจำปิด¹⁹

2. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในปัจจุบันการลงโทษทางอาญามีได้มีวัตถุประสงค์ที่มุ่งแต่จะควบคุมและลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อแก้แค้นให้สาสมกับการกระทำผิด หรือเพื่อมิให้บุคคลอื่นเอาเป็นเยี่ยงอย่างแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังมีมุ่งถึงการแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังให้สังคมเกิด การยอมรับและผู้ต้องขังสามารถกลับไปใช้ชีวิตตามปกติภายหลังพ้นโทษด้วย ดังนั้น วิธีหนึ่งซึ่งเป็นหลักสากลอันจะทำให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษได้อย่างครบครันนั้น ก็คือ การทำงานหรือการใช้แรงงานผู้ต้องขัง เพราะการให้ผู้ต้องขังทำงานนั้นเป็นการบังคับผู้ต้องขังให้ใช้ร่างกายและแรงใจในการทำงาน เพื่อเป็นการลงโทษให้ได้รับความลำบากยากเข็ญ ซึ่งตอบสนองต่อทฤษฎีการแก้แค้นทดแทน แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้เป็นการสร้างอาชีพให้ผู้ต้องขังมีรายได้ ปลูกฝังนิสัยการทำงานให้ตระหนักถึงคุณประโยชน์ ฝึกความรับผิดชอบ และความมีคุณค่าทางสังคม อันเป็นวัตถุประสงค์หลักในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง

จากการศึกษาพบว่า ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 หรือกฎกระทรวง หรือระเบียบ หรือข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของผู้ต้องขังนั้นมิได้ถูกปรับปรุงแก้ไขในเรื่องการคุ้มครองสิทธิในการทำงานของผู้ต้องขังให้มีความเหมาะสมกับสภาพทางสังคมในปัจจุบัน อีกทั้งบทบัญญัติของกฎหมายในบางส่วนมิได้มีความสอดคล้องข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อนักโทษอันเป็นหลักสากล รวมทั้งหลักเกณฑ์และบทกฎหมายบางส่วนของไทยยังมีความบกพร่องในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในเรื่องการทำงานหากเปรียบเทียบกับบทกฎหมายในต่างประเทศ

¹⁹ From *Reducing re-offending by ex-prisoners* (p.56), By The Social Exclusion Unit, 2002, July, n.p.

ดังนั้น จึงขอสรุปปัญหาเกี่ยวกับการทำงานของผู้ต้องขัง ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ประเทศไทยยังคงประสบปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำมาโดยตลอด สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากมีการนำมาตรการเลี้ยงโทษจำคุกมาใช้ค่อนข้างน้อย หรือกล่าวได้ว่า การลงโทษผู้กระทำความผิดมักใช้การลงโทษโดยเรือนจำเป็นส่วนใหญ่ จึงส่งผลให้เกิดปัญหาความแออัดภายในเรือนจำ

2. การพัฒนาการทำงานของผู้ต้องขังให้นำไปประกอบอาชีพได้จริง

การให้ผู้ต้องขังทำงานหรือฝึกวิชาชีพที่ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญการ รวมถึงงบประมาณ การขาดสิ่งดังกล่าวส่งผลให้การฝึกวิชาชีพของผู้ต้องขังไม่บรรลุผลเท่าที่ควร และเรือนจำส่วนใหญ่มุ่งเน้นการสร้างรายได้ให้กับเรือนจำมากกว่ามุ่งเน้นการพัฒนาให้ผู้ต้องขังมีวิชาชีพที่มีคุณภาพ ผู้ต้องขังจึงขาดความรู้และทักษะในการนำไปประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษได้ จึงก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานภายหลังปล่อยตัวตามมา

3. วัตถุประสงค์ในการทำงานของผู้ต้องขัง

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ยังไม่มีการกำหนดถึงวัตถุประสงค์ในการทำงานของผู้ต้องขังไว้ เช่นเดียวกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อนักโทษซึ่งกำหนดให้การจัดการและลักษณะของงานที่จัดให้ผู้ต้องขังทำในเรือนจำนั้นควรมีลักษณะเหมือนกันกับงานในสังคมภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อว่าจะได้เป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขังให้สามารถประกอบอาชีพได้หลังจากพ้นโทษจำคุกไปแล้ว

4. ลักษณะงาน ประเภทงาน และสิทธิหน้าที่ในการทำงาน

4.1 การที่กฎหมายไทยไม่ให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังในการเลือกงานตามความสนใจ โดยกำหนดให้เป็นดุลพินิจของเจ้าพนักงานเรือนจำเท่านั้นในการกำหนดงานให้แก่ผู้ต้องขัง อันเป็นการไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อนักโทษที่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังมีสิทธิเลือกงานตามที่ผู้ต้องขังนั้นประสงค์ที่จะทำตามความสนใจ

4.2 กรมราชทัณฑ์มีนโยบายในการฝึกวิชาชีพให้ผู้ต้องขังที่มีความหลากหลาย แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่าในทางปฏิบัติการฝึกวิชาชีพให้ผู้ต้องขังนั้นไม่สามารถที่จะฝึกอาชีพให้ผู้ต้องขังได้ตามนโยบาย เนื่องจากงบประมาณที่ค่อนข้างจำกัด ทำให้ผู้ต้องขังไม่สามารถจะฝึกอาชีพได้

4.3 การทำงานภายนอกเรือนจำของไทยนั้นจะเป็นการทำงานสาธารณประโยชน์ เป็นส่วนใหญ่ อาทิ ขุดลอกคูคลองสาธารณะ เป็นต้น ซึ่งลักษณะงานดังกล่าวไม่ได้ก่อให้เกิดทักษะความชำนาญในด้านการประกอบอาชีพแต่อย่างใด แสดงให้เห็นว่าการทำงานภายนอกเรือนจำไม่ได้มุ่งการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังอย่างแท้จริง ทำให้เมื่อภายหลังพ้นโทษผู้ต้องขังไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการให้ผู้ต้องขังทำงาน เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพต่อไปได้

4.4 ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 หรือกฎกระทรวงหรือระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง มิได้บัญญัติถึงจำนวนชั่วโมงสูงสุดของการทำงานรายวันและรายสัปดาห์ของผู้ต้องขัง ที่ผู้ต้องขังจะต้องทำงานเป็นจำนวนชั่วโมงสูงสุดต่อวันเท่าใด ซึ่งไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อนักโทษ

5. ค่าตอบแทน การจัดเก็บเงินออมและค่าอุปการะเลี้ยงดู

5.1 ค่าตอบแทนที่ผู้ต้องขังได้จากการทำงานนั้นจะได้รับในรูปแบบของรางวัล ซึ่งผู้ต้องขังจะได้รับรางวัลต่อเมื่องานที่ผู้ต้องขังทำนั้นเกิดผลกำไรเท่านั้น แสดงว่าถ้าผลงานที่ผู้ต้องขังทำนั้นไม่มีกำไร ผู้ต้องขังก็จะมีสิทธิได้รับรางวัล เสมือนเป็นการทำให้เปล่า ซึ่งต่างจากระบบค่าจ้าง ซึ่งเป็นการจ่ายโดยคำนึงถึงระยะเวลาเป็นสำคัญ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์ในการจ่ายค่าตอบแทนของไทยนั้นไม่มีความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องขัง จึงมิได้เป็นไปตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อนักโทษที่กำหนดให้มีระบบการจ่ายค่าตอบแทนที่เป็นธรรมให้แก่ผู้ต้องขัง

5.2 เมื่อพิจารณาจากระบบการจัดเก็บเงินออมของไทย มีเพียงแต่การกำหนดให้มีการจัดเก็บเงินออมของผู้ต้องขังไว้ในการทำงานสาธารณะตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการส่งนักโทษเด็ดขาดออกไปทำงานสาธารณะนอกเรือนจำ พ.ศ.2523 เท่านั้น และระเบียบ ฯ ก็ไม่ได้กำหนดว่าจำนวนเงินออมที่จัดเก็บนั้นจะช่วยให้ผู้ต้องขังดำรงชีพภายหลังพ้นโทษแล้ว เป็นระยะเวลานานเท่าใด ทั้ง ๆ ที่ตามความมุ่งหมายของการจัดเก็บเงินออมเกิดขึ้นก็เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้ต้องขังในช่วงเวลาหนึ่งภายหลังการปล่อย

5.3 ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 กฎกระทรวง รวมทั้งระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง มิได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการหักเงินจากค่าตอบแทนจากการทำงานเป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อนักโทษที่กำหนดให้ส่งเงินรายได้บางส่วนไปให้แก่ครอบครัวของผู้ต้องขังด้วย

6. สวัสดิการและสิทธิประโยชน์ของผู้ต้องขัง

6.1 ในด้านการให้ความคุ้มครองกรณีผู้ต้องขังเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน ในประเทศไทยได้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังจากการประสบอันตรายขณะทำงานตามหน้าที่ไว้มาเป็นเวลานานแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อนักโทษ แต่ขาดการแก้ไขปรับปรุงในเรื่องจำนวนรางวัล รวมถึงเงินทำขวัญให้เหมาะสมกับค่าเงินในปัจจุบัน จึงไม่เป็นการเยียวยาผู้ต้องขังอย่างแท้จริง

6.2 ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 หรือกฎกระทรวงหรือระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง มิได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการจ่ายค่าชดเชยการตักงานของผู้ต้องขังไว้ ดังนั้นผู้ต้องขังจึงไม่มีสิทธิตามกฎหมายในการได้รับค่าชดเชยการตักงาน

6.3 ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 หรือกฎกระทรวงหรือระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง มิได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการให้สิทธิผู้ต้องขังได้รับการประกันการว่างงาน และเงินชดเชยการว่างงานหลังจากการปล่อยตัว

7. บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน

7.1 เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของผู้ต้องขังทั้งหมด จะเห็นว่า พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 โดยบัญญัติถึงหลักการสำคัญ ๆ ไว้เท่านั้นซึ่งจะมีการบัญญัติรายละเอียดต่าง ๆ ขยายไว้ในกฎกระทรวงมหาดไทยที่ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 อีกชั้นหนึ่ง นอกจากนี้ยังได้ขยายไว้ในระเบียบ หรือข้อบังคับต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะเห็นได้ว่า มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของผู้ต้องขังอยู่นั้นกระจัดกระจาย อยู่ในรูปของกฎกระทรวง ประกาศกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับ หรือหนังสือสั่งการ ซึ่งฐานะทางกฎหมายเหล่านี้มีลำดับรองจากพระราชบัญญัติ และโดยส่วนใหญ่จะถูกบัญญัติโดยฝ่ายบริหาร จึงทำให้กฎหมายหรือบทบัญญัติขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

7.2 นอกจากนี้กฎหมายบังคับโทษที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของไทยนั้น ยังไม่สอดคล้องกับกฎหมายคุ้มครองแรงงานของไทย โดยเฉพาะในเรื่องการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขัง จะเห็นว่า แตกต่างกับการคุ้มครองสิทธิของลูกจ้างเป็นอย่างมาก อาทิ จำนวนค่าตอบแทน สิทธิในการลา และการได้รับค่าสินไหมทดแทนจากอุบัติเหตุอันเนื่องมาจากการทำงาน เป็นต้น ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ไม่ว่าผู้ใช้แรงงานผู้นั้นจะอยู่ในสถานะใด กล่าวคือ อาจอยู่ในฐานะผู้ต้องขังหรืออาจอยู่ในฐานะลูกจ้าง แต่การคุ้มครองขั้นพื้นฐานของผู้ใช้แรงงานด้วยกัน ควรจะเท่าเทียมและอยู่ในมาตรฐานเดียวกันโดยไม่เลือกปฏิบัติภายใต้รัฐธรรมนูญ

จากการที่ได้ศึกษาถึงมาตรการต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำงานของผู้ต้องขังพบว่า มีข้อบกพร่องอยู่หลายประการ ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ในเรื่องกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ควรนำมาตรการเลี้ยงโทษจำคุกมาใช้ให้มากขึ้นเพื่อเป็นการลดปัญหาความแออัดของผู้ต้องขังในเรือนจำ อาทิ การควบคุมผู้ต้องขังโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ การปล่อยตัวชั่วคราว การคุมประพฤติ การทำงานบริการสังคม การกักขังไว้ที่บ้าน และการพักการลงโทษ เป็นต้น ซึ่งหากนำมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพแล้วย่อมส่งผลเป็นการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำได้เป็นอย่างดี

2. ในเรื่องการพัฒนาการทำงานของผู้ต้องขังให้นำไปประกอบอาชีพได้จริง

ควรมีการจัดตั้งเรือนจำสำหรับฝึกวิชาชีพโดยเฉพาะขึ้นตามความเหมาะสมหรือบริบทของสภาพพื้นที่ โดยมีการคัดเลือกผู้ต้องขังที่มีความต้องการฝึกวิชาชีพในแต่ละสาขาไปอยู่ร่วมกัน ไม่ปะปนกับผู้ต้องขังสาขาอื่น ๆ เพื่อให้มีการฝึกวิชาชีพที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งเป็นการสร้าง

งานและสร้างวิชาชีพให้แก่ผู้ต้องขัง สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประกอบอาชีพได้ภายหลังจากการปล่อยตัว

3. ในเรื่องวัตถุประสงค์ในการทำงานของผู้ต้องขัง

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ในส่วนวัตถุประสงค์ในการทำงานของผู้ต้องขังยังไม่มีบัญญัติไว้โดยตรง มีเพียงแต่นโยบายของกรมราชทัณฑ์เท่านั้นที่เป็นแนวปฏิบัติไว้ ซึ่งสมควรที่จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมในเรื่องวัตถุประสงค์ในการทำงานของผู้ต้องขังหรือฝึกวิชาชีพนั้นว่า จะต้องทำให้ผู้ต้องขังสามารถประกอบอาชีพได้หลังจากพ้นโทษแล้ว เพื่อให้เกิดความชัดเจนในทางปฏิบัติ และเป็นการสร้างหลักประกันให้แก่ผู้ต้องขังว่า งานที่ผู้ต้องขังได้ทำนั้นมีประโยชน์ต่อตัวผู้ต้องขังเอง และป้องกันเจ้าหน้าที่เรือนจำนำงานที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างอาชีพมาให้ผู้ต้องขังทำ

4. ในเรื่องลักษณะงาน ประเภทงาน และสิทธิหน้าที่ในการทำงาน

4.1 ควรให้สิทธิผู้ต้องขังในการเลือกงานที่ประสงค์จะทำเองภายในกรอบวิชาชีพที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังนั้น เพื่อไม่ให้ผู้ต้องขังถูกบังคับจนเกินไป จึงเห็นควรให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 มาตรา 22 จากที่กำหนดให้เจ้าพนักงานเรือนจำเท่านั้นเป็นผู้กำหนดลักษณะงาน เป็นให้ผู้ต้องขังมีโอกาสได้เลือกงานตามความสนใจ ตามความถนัด หรือตามความเหมาะสมกับตน เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจในการทำงานภายในเรือนจำ อีกทั้งเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและความสัมฤทธิ์ผลของงาน

4.2 รัฐควรให้ความสำคัญต่อการทำงานหรือฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังให้มากขึ้น โดยจัดงบประมาณให้เพียงพอต่อการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง เนื่องจากหากในระหว่างบังคับโทษผู้ต้องขังได้รับการฝึกอบรมอาชีพที่ดี เมื่อพ้นโทษออกมาแล้วผู้ต้องขังนั้นก็สมารถที่จะนำความรู้ความสามารถที่ได้รับจากการฝึกฝนภายในเรือนจำออกมาใช้ประโยชน์ หรือยึดเป็นอาชีพหลักได้ โดยไม่ต้องกลับไปกระทำการที่ผิดกฎหมายอีก เป็นการแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดและในขณะเดียวกันเป็นการป้องกันปัญหาในเรื่องกระทำความผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่จะเกิดขึ้นไปในตัว

4.3 การทำงานภายนอกเรือนจำของไทย กรมราชทัณฑ์ควรมีการปรับปรุงลักษณะงานที่ให้ผู้ต้องขังทำ โดยมุ่งเน้นลักษณะงานไปในทางการฝึกวิชาชีพเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถประกอบอาชีพได้ภายหลังจากการปล่อยตัวมากกว่าที่จะให้ผู้ต้องขังทำงานสาธารณะประโยชน์เพียงอย่างเดียวและควรมีการศึกษาระบบการทำงานภายนอกเรือนจำของสหพันธรัฐเยอรมนี เพื่อนำมาพัฒนาระบบของการทำงานนอกเรือนจำของไทย เพราะการทำงานนอกเรือนจำหรือการทำงานด้วยตนเองของสหพันธรัฐเยอรมนีนั้นเปิดโอกาสให้แก่ผู้ต้องขังได้ติดต่อกับนายจ้างเอง รวมทั้งการกำหนดเงื่อนไขตามสัญญาจ้างกันเอง ส่งผลให้ผู้ต้องขังได้เรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกับสังคมภายนอกและฝึกฝนทักษะในประกอบอาชีพด้วยตนเองและมีรายได้มาเป็นทุนตั้งต้นชีวิตตนเอง ภายหลังจากพ้นโทษ อันเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เพราะนอกจากจะทำให้ผู้ต้องขังมีสิทธิทำงานและมีรายได้ตั้งแต่อยู่ในระหว่างการจำคุก ซึ่งหากผู้ต้องขังที่มีความสามารถในการทำงาน

เมื่อพ้นโทษออกไปก็สามารถที่จะถูกจ้างจากการทำงานนั้นต่อเนื่องไปได้โดยไม่ต้องริเริ่มหางานใหม่ ส่งผลให้ปัญหาในการว่างงานลดน้อยลงและโอกาสในการกลับมาก่อทำความผิดซ้ำอีกของผู้ต้องขังก็น้อยลงตามไปด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายของเรือนจำได้เป็นอย่างดี

4.4 ควรที่จะกำหนดจำนวนชั่วโมงสูงสุดของการทำงานรายวัน หรือรายสัปดาห์ของผู้ต้องขังให้ชัดเจนเหมือนอย่างกฎหมายบังคับโทษของประเทศอังกฤษและเป็นไปตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อนักโทษ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ตัวผู้ต้องขัง โดยผู้เขียนเห็นว่า จำนวนชั่วโมงสูงสุดของการทำงานรายวันและรายสัปดาห์ของผู้ต้องขัง ในหนึ่งวันต้องไม่เกิน 8 ชั่วโมง และเมื่อรวมเวลาทำงานทั้งสิ้นแล้ว สัปดาห์หนึ่งต้องไม่เกิน 48 ชั่วโมง เว้นแต่กรณีที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของผู้ต้องขัง จะต้องใช้เวลาทำงานปกติวันหนึ่งไม่เกิน 7 ชั่วโมง และเมื่อรวมเวลาทำงานทั้งสิ้นแล้วสัปดาห์หนึ่งต้องไม่เกิน 42 ชั่วโมง ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541

5. ในเรื่องค่าตอบแทน การจัดเก็บเงินออม และค่าอุปการะเลี้ยงดู

5.1 ระบบการจ่ายค่าตอบแทนในรูปแบบของรางวัลนั้น เป็นระบบการจ่ายค่าตอบแทนที่ไม่เป็นธรรมแก่ผู้ต้องขัง เนื่องจากการจ่ายรางวัลแก่ผู้ต้องขังจะจ่ายต่อเมื่องานนั้นมีการทำ จึงควรมีแก้ไขบทบัญญัติจากระบบการจ่ายค่าตอบแทนในรูปแบบของรางวัล เป็นระบบการจ่ายเงินในรูปแบบค่าจ้าง โดยให้ผู้ต้องขังที่ทำงานพึงมีสิทธิที่ได้รับค่าตอบแทนการทำงานตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานอย่างกฎหมายบังคับโทษทางอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องขังมากขึ้น และนอกจากนี้ควรที่จะแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องวิธีการจ่ายเงินรางวัลให้ผู้ต้องขังตามประเภทของงานนั้น ควรให้มีมาตรฐานเดียวกันโดยไม่แบ่งแยกว่างานนั้นจะมีลักษณะใด หรือเป็นงานสาธารณะหรือไม่ การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัตินี้ดังกล่าวจะทำให้เกิดความชัดเจน และผู้ต้องขังสามารถตรวจสอบความถูกต้องในขั้นตอนการจ่ายเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งเงินได้ จำนวนเงินรางวัลที่จะได้รับ หรือระยะเวลาในการได้รับเงินจะต้องมีความเหมาะสมไม่ซ้ำจนเกินไป อีกทั้งเป็นการป้องกันการคอร์รัปชันได้เป็นอย่างดี

5.2 ควรที่จะเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการจัดเก็บเงินออม ในเรื่องจำนวนของเงินออม ซึ่งจะต้องถูกกำหนดให้เพียงพอต่อการตั้งต้นชีวิตในระยะเวลาหนึ่ง ทั้งในส่วนการทำงานภายในและภายนอกเรือนจำ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขัง รวมทั้งเพื่อให้ผู้ต้องขังมีเงินทุนในการประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษ และไม่หวนกลับมาก่อทำความผิดซ้ำ อันเป็นการบรรลุวัตถุประสงค์ในการทำงานของผู้ต้องขัง

5.3 ควรจะให้ผู้ต้องขังมีหน้าที่ในการจ่ายเงินที่ได้จากการทำงานให้เป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูครอบครัว เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ตามศีลธรรมจรรยาของสถาบันครอบครัว ซึ่งจะทำให้ผู้ต้องขังเกิดความรับผิดชอบต่อครอบครัว และช่วยลดช่องว่างเพิ่มความใกล้ชิดของบุคคลในครอบครัว

6. ในเรื่องสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ของผู้ต้องขัง

6.1 ควรที่จะแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ ในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังจากการประสบอันตรายขณะทำการตามหน้าที่ ให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกันกับพระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ.2537 ในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของลูกจ้างเท่าที่จะเป็นไปได้ ไม่ว่าจะเป็น นิยามหลักเกณฑ์ต่าง ๆ อัตราค่าสินไหมทดแทน เป็นต้น การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวจะไม่เป็นการเลือกปฏิบัติอันไม่เป็นธรรมต่อผู้ใช้แรงงานด้วยกัน ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ และไม่เป็นการขัดต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อีกด้วย

6.2 ควรจะเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การประกันการว่างงานและเงินชดเชยการว่างงานหลังจากการปล่อยตัว เหมือนอย่างกฎหมายบังคับโทษทางอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เพื่อเป็นการช่วยเหลือและเยียวยาแก่ผู้ต้องขังในเบื้องต้น เนื่องด้วยหลังจากพ้นโทษแล้วผู้ต้องขังส่วนใหญ่ก็มักจะหางานทำไม่ได้ เมื่อไม่ได้ประกอบอาชีพก็ไม่มีรายได้มาเลี้ยงชีพ จึงเกิดภาวะประสบปัญหาทางการเงินตามมา จึงอาจส่งผลให้เกิดการกระทำความผิดอาญาซ้ำขึ้นอีก

6.3 ควรที่จะเพิ่มเติมบทบัญญัติ ให้สิทธิผู้ต้องขังได้รับค่าชดเชยการตกงาน ในกรณีที่ผู้ต้องขังไม่สามารถทำงานได้ เหมือนอย่างกฎหมายบังคับโทษทางอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เพื่อเป็นการเยียวยาแก่ผู้ต้องขังที่ไม่สามารถทำงานได้ เหตุเพราะมิใช่ความผิดของตน ได้รับการคุ้มครองขั้นพื้นฐานทางการเงินอันเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งในการดำรงชีพไม่ให้ผู้ต้องขังนั้นเดือดร้อนจนเกินควร

7. ในเรื่องบทบัญญัติของกฎหมาย ควรที่จะทบทวน และปรับปรุงบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบังคับโทษให้ทันต่อสังคมปัจจุบัน และยกระดับของกฎหมายรอง เช่น กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับ และหนังสือสั่งการ เป็นต้น ให้เป็นกฎหมายในลำดับเดียวกันกับพระราชบัญญัติโดยการรวบรวมนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ ให้มีความชัดเจน และมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ทำให้ง่ายแก่การบังคับใช้และเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ

8. ในด้านอื่น ๆ ควรจะจัดให้มีโปรแกรมที่มีการพัฒนาผู้ต้องขังในด้านต่าง ๆ สอดแทรกเข้ามาในชีวิตประจำวัน หรือในระหว่างการทำงานของผู้ต้องขังด้วย โดยเฉพาะด้านการศึกษา หรือการฝึกวิชาชีพ เพื่อเป็นการพัฒนาผู้ต้องขังให้มีความรู้และนำมาใช้ภายหลังพ้นโทษ และป้องกันการจ่ายงานโดยหวังแต่ผลกำไรจากการใช้แรงงานผู้ต้องขังแต่เพียงอย่างเดียว

ด้วยเหตุนี้ จึงควรมีการจัดตั้งเรือนจำสำหรับฝึกวิชาชีพโดยเฉพาะขึ้น ซึ่งอาจแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเหมาะสมหรือบริบทของในแต่ละสภาพพื้นที่ เพื่อเป็นการสร้างงานและสร้างวิชาชีพให้แก่ผู้ต้องขัง ทำให้ผู้ต้องขังสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประกอบอาชีพได้ภายหลังจากการปล่อยตัวได้ รวมทั้งปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายในเรื่องการทำงานของผู้ต้องขังให้พัฒนาในรูปแบบที่ดีขึ้น เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ทางสังคมในปัจจุบันและ

สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อนักโทษอันเป็นหลักสากล รวมทั้งให้
ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ และให้ต้องตามวัตถุประสงค์บังคับโทษทางอาญาอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กลุ่มงานพัฒนาระบบการพัฒนาพฤตินิสัย สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์. (2551).
งานราชทัณฑ์เปรียบเทียบ:มาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง. นนทบุรี:กรมราชทัณฑ์.
ธานี วรรณ. (2549, มิถุนายน). กฎหมายบังคับโทษจำคุกในประเทศญี่ปุ่น. *บทบัญญัติ*,
62(2), กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
_____. (2555). *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ:วิญญูชน.
วรางคณา สุจริตกุล. (2539). *นักโทษเด็ดขาดกับสิทธิทางกฎหมาย (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร
มหาบัณฑิต)*. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาต่างประเทศ

The House of Commons Home Affairs Committee. (2004–2005). *Rehabilitation of
Prisoners*. London:The Stationery Office Limited.
Kaiser SchÖch.(2003). *Strafvollzug*.5.Auflage. Germany:UTB.
The Social Exclusion Unit. (2002, July). *Reducing re-offending by ex-prisoners*.
The Prison Law (Japan).